

Kirkegårdens poesi

Eksempler på danske digte, der kan betegnes som kirkegårdspoesi.

Af *Lise Gram*

Cand.mag. i nordisk sprog og litteratur og oldtidskundskab,
litteraturkonsulent for Århus Kommunes Biblioteker

*På kirkegården, midt blandt væltede gravsten, sørgelige skæbner,
smukke grave og forløsende tro, gror en ganske særlig form for poesi.*

Denne artikel handler om de både gruopvækkende og forløsende digte, der skrives med udgangspunkt i kirkegården. Artiklen er skrevet på baggrund af mit speciale, hvori kirkegårdspoesien for første gang undersøges i dansk kontekst.

For den levende er døden på en gang uundgåelig og utilnærmelig. Vi kan ikke vide, hvad der sker, når vi dør, men heller ikke undgå døden. Døden og dens modsætningsfyldte kompleksitet optog omkring midten af 1700-tallet en række af Storbritanniens digtere. Deres digte foregik på dødens sted; kirkegårde eller andre begravelsespladser, og man kalder derfor digtene for Graveyard Poetry eller på dansk; kirkegårdspoesi.

Kirkegårdspoesiens spændingsfyldte vekslen mellem jordbunden rædsel og himmelstræbende forløsning greb samtidens læsere. Og historisk tildeles kirkegårdspoesien en prominent plads som præromantik og indleder af det gotiske gys, der danner grundlag for hele gysergenren. Men til trods for denne markante position er fænomenet set i dansk kontekst hidtil uberørt område. Jeg vil i denne artikel kigge nærmere på den danske kirkegårdspoesi og den kirkegård, der danner udgangspunkt for den. Men først en karakteristik af genren.

Kirkegårdspoesi pr. definition

Forestil dig en ensom digter vandre rundt på kirkegården mellem sten, indgraverede med navnene på alle dem, der ikke

længere er. Måske er det koldt og stjerneklart, måske mørkt og blæsende eller måske en lun, blid sommeraften. Stemningen på kirkegården får digteren til at tænke på døden. Han gyser ved tanken om ligene, der rådner op under hans fødder, han aner med stum ærefrygt dimensionerne af det evige liv, eller han mindes smilende de døde.

Udgangspunktet for kirkegårds poesien er kirkegården og refleksioner omkring døden. Det er ikke en bestemt persons død, men derimod "døden" som begreb, der danner centrum. Den død, der før eller senere vil ramme os alle. Digterens død, læserens død, min død og din død.

Stemningen i kirkegårds poesien spænder bredt, fra det gru-

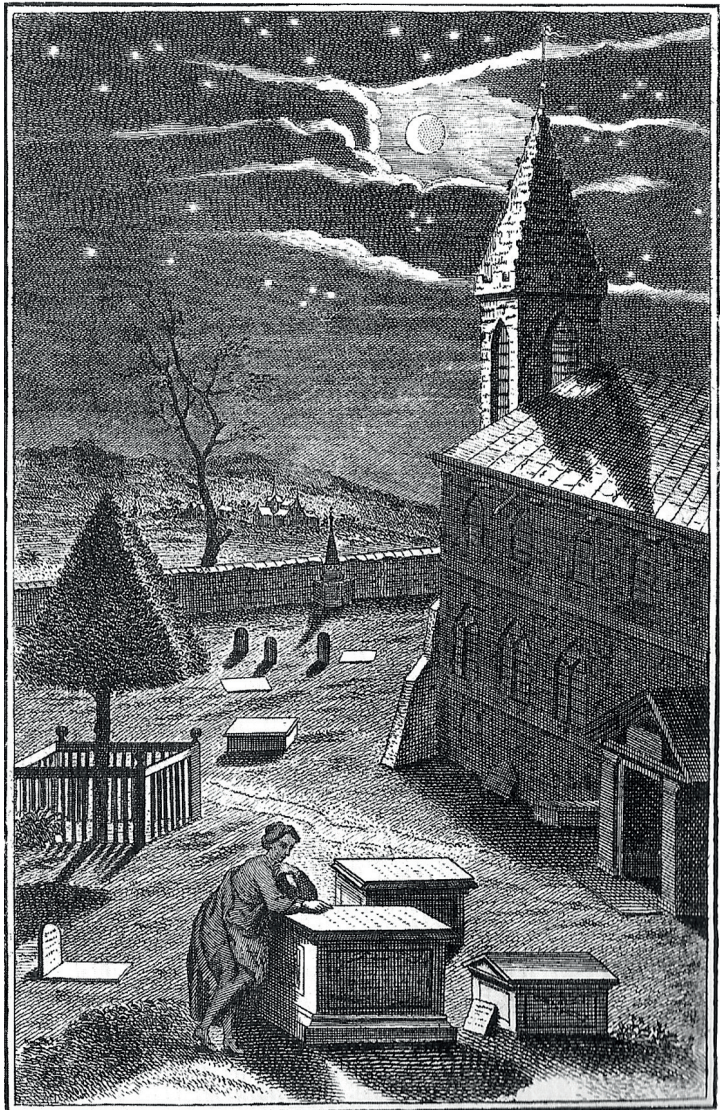

Fig. 1. Titelblad fra Edward Young, *The Complaints, or, Night-Thoughts on Life, Death and Immortality*, 1750-udgaven.

opvækkende til det blidt melankolske, fra det udsigtsløse til det forløsende. Men fælles for digtene er, at tankerne omkring døden fører dem hen mod områder, hvor fornuftens og vishedens klare lys vanskeligt trænger igennem. Digteren kan selv sagt ikke vide, hvad der sker efter døden, men han gætter, tror og aner.

Kirkegårdspoesien på linje

Den britiske kirkegårdspoesi, der danner udgangspunkt for hele genren, opfattes traditionelt nærmest synonymt med tre digte. Det drejer sig om Robert Blairs gruopvækkende digt "The Grave" (1743),¹ Edward Youngs digt "Night Thoughts" (1742-1745) (fig. 1)² – et meget langt digt, der konstant skifter mellem rædsel over det jordiske liv og forløsende trøst i troen på det evige - og endeligt Thomas Grays blide, melankolske digt om det gode liv både før og efter døden; "Elegy Written in a Country Churchyard" (1751).³ Der findes derudover en lang række andre britiske digtere, der skriver inden for genren. Tilsammen udgør digtene en kerne fortættet omkring midten af det attende århundrede.

Den danske kirkegårdspoesi udgør i modsætning hertil ikke nogen samlet gruppe. Tværtimod snor digtene sig op gennem litteraturhistorien helt frem til i dag.

Det første danske digt, der kan karakteriseres som kirkegårdspoesi, er Johannes Ewalds digt "Natte-Tanker"⁴ dateret til 1772 (fig. 2). Forbindelsen til det britiske forbillede fremgår tydeligt i titlen, der meget direkte refererer til Edward Youngs digt "Night Thoughts". Også indholdsmæssigt er inspirationen fra Young klar. Helt afgørende nyt i tiden er digterjegets særegne og ophøjede mulighed for erkendelse gennem kunsten, der gør det muligt for digteren at ane og fornemme det, der ikke kan vides med sikkerhed. Mens det almindelige materialistiske og spottende menneske i Ewalds digt angst krymper sig for nattens uhyggelige skygger, kan digteren veltilfreds og afslappet læne sig tilbage med visheden om verdens egentlige sammenhæng:

5. Naar Mørkets Førster forestille
Ret løyerlige Spøgelse
For; til et Tids-Fordriv at drille
De taabelige Mennsker. –
Naar Uglen Skriger om *fortræd*
Og Dødens lodne Spaa-mænd *tude*
Da kommer Haabet til *min Pude*
Og Livet til mit *Hvilested*

Fig. 2. J.F. Clemens, Johannes Ewald, titelblad fra Samtlige Skrifter, Bd. 1, 1780.

6. Thi den som Phoebus tilig lærte
 Sin underlige Harmonie
Hans varme, fulde *store* Hjerte
Udbrede himlene sig i
 Hans sjæl ompænder soelene
 Hans stærke Tanke griber Tiden
Og nu og da og før og siden
Adspredet ey *hans følelse*⁵

Op gennem tiden skriver en række prominente digtere som eksempelvis Schack Staffeldt, H.C. Andersen, Viggo Stuckenberg, Thorkild Bjørnvig og Pia Tafdrup inden for genren. Digtenes indhold og form ændres gennem tiden og influeres som al anden poesi af litteraturhistoriske tilbøjeligheder og samfundsmæssige tendenser, men gennemgående er den helt afgørende rolle, som kirkegårdspoesiens sted spiller. Inden jeg går videre med en række små analyser af nogle af kirkegårds-poesierne, skal vi derfor kaste et poetisk blik på kirkegården.

Kirkegårdspoesiens sted

Kirkegården er indiskutabelt kirkegårdspoesiens vigtigste sted. Og tilmed et ganske særligt sted. I teksten "Andre rum"⁶ fra 1967 beskæftiger den franske filosof Michel Foucault sig netop med kirkegården som et sted, der er forskelligt fra andre, mere almindelige steder.

Foucault nævner som udgangspunkt tre forskellige typer af steder. Der er det almindelige, virkelige og homogene sted; cafeen, hvor vi mødes med vennerne, byen, vi planlægger at rejse til og værelset med vores seng og det lille skrivebord. I klar modsætning hertil står utopierne, der er de uvirkelige, fiktive steder, som vi finder i eventyrerne og i drømmene.⁷

Den tredje og sidste stedstype kalder Foucault "heterotopier".⁸ Heterotopien modstilles utopien, idet den er et virkeligt, eksisterende sted. Men den modstilles også det virkelige homogene sted, idet den er heterogen "en slags mod-placering",⁹ forskellig fra det almindelige. Generelt gælder, at Foucault kategoriserer ethvert faktisk eksisterende sted, der påpeger et fravær, en ændring eller en afvigelse i forhold til det almindelige sted, som en heterotopi. Hospitaler, sindsygeanstalter og fængsler kan således alle betegnes som heterotopier. Men også kirkegården benytter Foucault som eksempel på en heterotopi: "Kirkegården er ganske afgjort et andet sted i forhold til de almindelige kulturelle rum".¹⁰

Fælles for heterotopierne, og dermed også for kirkegårdene, er, at de i kraft af deres brud med det almindelige starter en refleksion hos den besøgende. En refleksion, der sætter den besøgendes eget liv i perspektiv. Hvad nu, hvis det var mig, der var syg? Hvordan ville det være at leve uden frihed? Hvorfor skal man dø? Og hvad sker der, når jeg dør?

Foucault udbygger definitionen af heterotopien med en beskrivelse af dens kompleksitet; "Heterotopien har en evne til, på et eneste virkeligt sted, at sideordne flere rum".¹¹ Kirkegården er i overensstemmelse hermed langt fra noget entydigt

sted. Det åbne tilgængelige gravsted modsvarer af den lukkede grav, mens kirkegården som offentligt kulturelt rum står i kontrast til den private afgrænsning indikeret ved de mange små hække omkring gravene. Mere abstrakt kontrasteres den religiøst funderede oplevelse af kirkegården med kirkegårdens funktion ud fra et sundhedsmæssigt synspunkt.

Også kirkegårdens tid er flertydig: Den kristne evighedsforestilling sættes over for den naturlige forgængelighed og dødens afsluttende karakter. Eller i mere verdsligt forstand som det formuleres hos Foucault: "kirkegården begynder med denne underlige heterokroni, som tabet af liv er for et individ, og denne næsten-evighed, hvor individet opløses og udviskes i det uendelige".¹²

Selv adgangen til kirkegården er præget af dobbelttydighed. Muren omkring kirkegården markerer en klar grænse mellem udenfor og indenfor. Enhver kan åbne lågen og bevæge sig ind, men ingen placerer gravstedet uden for muren. Indenfor gælder en række uskrevne regler, det passende er lov, og skrider man ind gennem lågen, må man stiltiende acceptere. Enhver mindre overtrædelse straffes med forargede blikke, mens generelle forseelser afhjælpes ved et skilt på lågen: "cykler frabedes".

Fordi kirkegården er en heterotopi, et sted for flertydighed og refleksion, er den egnet som ramme for poesi. For poesien indeholder muligheden for at udtrykke de paradoksale sammenhænge og modsatrettede indtryk, der bringer det almindelig sprog til kort.

Den danske kirkegård

De fleste kan sikkert nikke genkendende til de mange forskellige og modsatrettede indtryk, kirkegården kan efterlade. Men vi skal i Danmark frem til midten af det 19. århundrede, før kirkegården blev opfattet som et særligt stemningsfyldt og mangetydigt sted. Indtil 1805 blev de vigtigste personligheder begravet inde i kirken, mens resten blev gemt væk under tilfældigt spredte mosbegrøede tuer, ovenpå hvilke befolkning upåvirket afholdt både markeder og eksercits. De dødes tilstedeværelse under jorden gav ingen særlig anledning til hverken afsondring eller refleksion. Derfor er der frem til midten af 1800-tallet også langt mellem de danske eksempler på kirkegårdspoesier.

Den sorte død bevirker en eksplosion i antallet af døde, som

gør det nødvendigt at anlægge en række nye kirkegårde uden for bymuren, de såkaldte "Assistenskirkegårde". Godt hjulpet på vej af både forbuddet mod at begrave folk inde i kirkerne og en stor systematik, der giver mulighed for, at gravene gendekkes, opnår de nye kirkegårde langsomt større og større prestige. Forandringerne transformerer den enkelte grav og kirkegården som helhed til dødens afsondrede sted, et sted for minder og refleksion. Kirkegården kan hermed ikke længere karakteriseres som et helt almindeligt sted, men som en stemningstæt heterotopi.

Kirkegårdens skred fra homogent sted til heterotopi kan klart aflæses i det stigende antal digtere, der skriver poesi med udgangspunkt i kirkegård. En af dem er Viggo Stuckenberg.

Stuckenbergs kirkegårdspoesier

Viggo Stuckenberg digtede i perioden omkring det modernes fremkomst; fra 1886 til sin død 1905 (fig.3). Han markerer sig med tre digte placeret på kirkegården. Digtene peger både frem og tilbage i tiden, og er dermed også beskrivende for mere generelle tendenser inden for dansk kirkegårdspoesi.

To af digtene; "Vestre Kirkegaard"¹³ og "Assistens Kirke-

Fig. 3. Viggo Stuckenbergs grav Assistens Kirkegård. Foto: Karin Kryger 2005.

gaard"¹⁴ er placeret efter hinanden i digtsamlingen *Sidste Digte* (1906), men er indholdsmæssigt væsentligt forskellige.

I digtet "Assistens Kirkegaard" holdes døden, der ellers lurer lige under overfladen, på afstand med en fokusering på nærvær, barndom og erindringens udødeliggørelse..

Særligt i den sidste strofe er dødsfornægtelsen tydelig. Strofen indledes med "vingekrans", der set i relation til konteksten umiddelbart danner associationer til den form for krans, der bruges i forbindelse med begravelser. Tolkningen understøttes af, at kransen lægges omkring en "Hæl". Ifølge Matthias Moths håndskrevne ordbog fra 1700-tallet er "Hæl" nemlig tidligere blevet benyttet som betegnelse for "en egepæl, som settes ved skelstenene, for fred at holde."¹⁵ Dette kan umiddelbart forbindes med korsets markering af den døde på gravpladsen. Beskrivelsen danner således et billede, der bekræftende gentager jegets distancering til døden: En frodig blomsterkrans placeres mellem digterjeget og dødens kors.

Den selv på udsigelsestidspunktet forældede brug af ordet "hæl" bebuder, at der er mere at hente i konstruktionen. Umiddelbart kan den vingebesatte hæl ses som en reference til den græske gud Hermes, der ifølge græsk mytologi leder de døde til Hades. Digterjegets distancering til døden in mente synes en anden reference til en mytologisk figur med vingebesatte hæle; den græske halvgud Perseus, dog mere oplagt.¹⁶ Da Perseus skal hente Medusas hoved undviger han døden ved ikke at kigge på det grufulde uhyre.¹⁷ Digterjeget forekommer at være på en lignende mission, døden forsøges fastholdt i et fravær, den hverken ses eller indses.

I det andet digt, "Vestre Kirkegaard", afløses undertrykkelsen af døden af en positiv, inkluderende samordning af modsætninger. Stedet, Vestre Kirkegaard, der helt fra start gøres nærværende med et tredobbelt "her", åbnes samtidig op mod noget større. Ved en fokusering på kirkegårdens diffuse skel mellem himmel og hav opløses stedets afgrænsning. Udvidelsen af stedet baner vejen for en harmonisk inklusion af kirkegårdens heterotopiske kompleksitet. De følgende strofer myldrer med modsætningernes fælles tilstedeværelse; stilstand og bevægelse, stilhed og sang, oppe og nede, død og frugtbart liv for blot at nævne nogle stykker.

I den fjerde strofe lukkes stedet igen, udstrækning afløses af fortættet afgrænsning. Men afgrænsningen resulterer ikke i en indsnævring, tværtimod manifesteres den altomspændende dobbelthed ved, at selv rummets udstrækning kontrasteres af

sin modsætning. Blomsternes gror fortsat frodigt mellem dødens symboler, forfald og vækst kædes sammen.

I begge de to digte må digterjeget i mødet med kirkegården rekonstituere sig selv i relation til døden. I førstnævnte tilfælde sker det ved en fastholdelse af døden i sit fravær, i sidstnævnte ved en inkluderende overvindelse.

Indsat i en større kontekst er det interessant at bemærke, at ingen af digtene eksplicit benævner et kristent aspekt. Det gælder overordnet for den kirkegårdsdichtung, der ligger inden "Det moderne Gennembrud" i 1870'erne, at der ikke sættes spørgsmålstegn ved eksistensen af noget hinsidigt. Tilnærmelsen problematiseres ofte i en tematisering af det uudsigelige, men eksistensen af det evige liv efter døden sættes ikke til diskussion.

I modsætning hertil fokuseres den moderne kirkegårdsdichtung overvejende dennesidigt. Det destruktive brud, som konfrontationen med døden medfører, giver en række forskellige udslag, fra en rekonstituerende indoptagelse eller afskrivning, som i henholdsvis "Vestre Kirkegaard" og "Assistens Kirkegaard", til den passiviserende konstatering, som vi skal se eksempel på i det følgende af Stuckenbergs digte. Men bruddet lukkes sjældent forløsende med et hinsidigt alternativ.

Den tredje kirkegårdsdichtung af Stuckenberg er digtet "Grave".¹⁸ Det udkom som en del af digtsamlingen *Digte 1885-86*. Som nævnt ovenfor er resultatet af mødet med døden i dette digt hverken en forløsende åbning mod noget større eller en ekskluderende fokuseren på det nærværende. Derimod møder såvel digterjeg som læser dødens udsigtsløse gru, idet dødens nærværelse fastholdes i et konkretiseret destruktivt indhug.

På den totalt forarmede kirkegård, hvor håbet blot er en kliche, og gravene ekspanderer i utallighed, står digterjeget pludseligt ansigt til ansigt med sin egen grav, da han i mere end en forstand rammes af graverens spadestik. Den sidste strofe afsluttes med versene: "Og foran mig skærer fra Taagen/ Graverens Spadestik". Umiddelbart må "at skære" opfattes som en ubehagelig påvirkning af hørelsen. Men ordet henviser samtidig til den fraværende situation, som lyden vidner om. Spaden skærer altså gennem såvel jorden som tågen, rammer jeget og gør dennes grav fuldstændig nærværende. Digtet slutter brat i en klaustrofobisk mangel på forløsende ord og stilheden står dirrende tilbage som et symptom på, at der ikke er mere at sige, intet er tilbage efter døden.

Kirkegårdspoesien fortsætter

Når denne artikel nu på samme måde afløses af stilhed, er det dog langt fra et udtryk for, at der ikke er mere at sige om den danske kirkegårdspoesi. I min søgen efter kirkegårdspoesi i dansk kontekst fandt jeg frem til over 100 danske digte, og der skrives fortsat nye.

Den moderne kirkegårdspoesis udvikling kan vanskeligt beskrives entydigt. Litteraturhistoriens generelle moder og idiosynkrasier genfindes i kirkegårdspoesien, og helt afgørende er selvfølgelig sekulariseringen. For den moderne kirkegårdspoesi gælder det som hovedregel, at der ikke længere findes noget forløsende liv efter døden. Nogle gang betyder det, som i "Grave", at digtene ender i en dyster og nøgtern konstatering. En konstatering, der i yderste konsekvens medfører, at kirkegården ikke længere er at betragte som et særligt sted. Andre gange åbnes, som i "Vestre Kirkegaard", op for en positiv, denesidig, alt inkluderende ekspansion. En åbning mod noget større, der på mange måder mimer den traditionelle kirkegårdspoesis hinsidige forløsning. I forlængelse heraf kommer eksempler på, at kirkegården får nærmest symbolsk karakter og udfolder heterotopiens enorme betydningspotentiale.

Den ene tendens ekspanderer således kirkegårdspoesiens topos mod en abstraheret mangfoldighed af betydning, mens den anden indsnævrende forskubber kirkegården tilbage imod det almindelige steds, homotopiens, betydningsløshed. Men imellem de to yderpoler vokser kirkegårdspoesien ufortrødent videre.

God læselyst!

Artiklen af skrevet på baggrund af specialet "Kirkegårdens poesi – en definerende undersøgelse af den danske kirkegårdspoesi."

Kommentarer og spørgsmål modtages meget gerne på
lisekgram@gmail.com

Noter

- 1 Blair, Robert, "The Grave a Poem", Introduktion af James A. Means, The Augustan Reprint Society, 1973
- 2 Young, Edward, "Night Thoughts", Edited by Stephen Cornford, Cambridge University Press, 1989
- 3 Gray, Thomas, "Elegy Written in a Country Churchyard", Decorated by Frank Adams, The Medici Society, London 1931
- 4 Ewald, Johannes "Natte-Tanker" s. 116, 117 i Udvalgte digte, med efterskrift og noter ved Esther Kielberg, Danske klassikere, Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, 1998.
"Natte-Tanker" er udgivet post mortem. De sidste to strofer er ufuldstændige, men digtet foreligger i en redigeret version forarbejdet af Christian Thaarup.
- 5 De kursiverede ord er Christian Thaarups tilføjelser. Jf. fodnote 4
- 6 Foucault, Michel, "Andre rum" i Slagmark s. 87-96, nr. 27, 1967
- 7 "Andre rum" s. 90
- 8 "Andre rum" s. 90
- 9 "Andre rum" s. 90
- 10 "Andre rum" s. 91
- 11 "Andre rum" s. 92
- 12 "Andre rum" s. 93
- 13 Stuckenberg, Viggo "Vestre Kirkegaard" s. 338-339 i Samlede Værker 2. bind, Gyldendalske boghandel, Nordisk Forlag, 1906
- 14 Stuckenberg, Viggo "Assistens Kirkegaard" s. 336-338 i Samlede Værker 2. bind, Gyldendalske boghandel, Nordisk Forlag, 1906
- 15 Ordbog over det danske Sprog ved opslag på "hæl".
- 16 Tortzen, Chr. Gorm Antik mytologi, Hans Reitzels Forlag s. 141
- 17 Hjortso, Leo, Græske Guder og Helte, Politikens Forlag, 2. udg. 2002 s. 183
- 18 Stuckenberg, Viggo "Grave" s. 51 i Samlede Værker 2. bind, Gyldendalske boghandel, Nordisk Forlag, 1906

De tre digte

Assistents Kirkegaard

Naar det suser i de nøgne Grene,
og det drypper langs Kapellets Mur,
og hver Smaaafugl flakker om alene,
gaar jeg — ene — her min Aftentur.

- 5 Jeg har kendt fra Barnsben denne Have,
kendt hvert Gitter og hver Hængeask,
kendt hvert Navn paa disse gamle Grave,
— Eduard Storm, Poul Møller, Rasmus Rask.

- 10 Tidt jeg med min Fa'r har maattet vandre
rundt herinde, maattet stille staa
ved en død — men længst blandt alle andre
ved den mørke Hæk, hvor Bødtcher laa.

15 Før jeg vidste, hvad det var at male,
var som Navn paa Grav Jens Juul mig nær,
og ved Oluf Brøndsted hørte tale
første Gang jeg om, hvad Græsk var værd.

20 Jeg har levet her i disse Gange
Fædres Liv, før mit var halvt begyndt,
lyttet andagtsfuld til fjærne Sange,
Skønhed for en svunden Tid forkyndt.

Aar er rundne — andre bragt til Graven,
Mænd, jeg selv har kendt, blev gemt i Jord,
Julius Lange fik sin Plads i Haven,
mange, jeg stod nær, — min egen Mo'r.

25 Jeg har staaet her ved Vintertide,
set saa mangan Kiste bæres ud,
set dens Blomsterdække skælve, stride,
vejre Dødens Gru i Vintrens Slud.

30 Aldrig voksed dog fra disse Hække
denne Gru ind i min egen Sjæl,
jeg har lært fra Barnsben her at lægge
Vingekrans omkring den tunge Hæl.

35 Og jeg møder, hver Gang her jeg træder,
— hvordan saa mit eget Liv forløb,
ved hver Grav min Barndoms skære Glæder,
... og saa smukt, som sprang de just af Svøb.

Vestre Kirkegaard

5 Her, hvor Tusinder af døde lagdes ned,
her gad jeg leve,
her er smukkere end noget Sted, jeg véd!
— højt deroppe Himlens vide Luft,
langt derude bag de grønne Enge Stranden,
Søen blaanende helt ud til Himmelranden
og omkring mig alle Blomsters Duft.

10 Gennem de smaa Graves lyse Buksbomhegn
leger Vinden,
mellem Skræntens Graner staar en Gyldenregn
luende som Sol i Sorg, og her,
hvor en Dam i Aftnens Stilhed spejler Dalen,

synger i en ung Akacie Nattergalen
svøbt i Skumringstimens første Rosenskær.

15 For hvert Skridt jeg læser Navnet paa en død,
— maa dog frydes!
denne Muld er som et evigt Livsens Skød,
fra dens Dybder aander mig imod
20 Millioner Drømme, som sig stille fletter
omkring Hjærtet, nu de lyse Nætter
atter strør Sct. Hansorm for min Fod.

Inde — dybt — hvor Gran og Birk gror vildt i Krat
med blaa Syrener
og Græsset vokser højt, staar glemt, forladt
25 Kors ved Kors, og bag en væltet Sten
en frodig Vinca sine Blomster spænder,
omkring en Grav, som ingen mere kender,
mens Droslen fløjter sig fra Gren til Gren.

Her, hvor Græsset gror saa højt saa saftigt tæt,
30 staar Løvetanden
med sit Hoveds lyse Frøbold løftet let
over alt det Grønne — som en Stad,
fra hvis Gyder Livet sommerfrodigt damper,
mildt belyst af tusind Glødelamper
35 medens Himlen er et Lindeblad.

Drog vel de, som døde, evigt under Muld
deres Drømme,
mangt som du og jeg ej købe kan for Guld,
40 — ingen Sinde fik de Livet lagt
under Tue — aldrig Vaars og Vinters Vælde;
— fra den mindste Afkrogs vilde Nælde
blomstrer Livet i sin stolte Pragt!

Grave

Grave paa begge Sider,
og Grave i hundredvis bag,
fattede Grave, som vokser i Tal
for hver en mørkedræbt Dag;
5 spadeklappede Tuer,
som ingen Ligkranse bær',
der sidder med graadsløve Øjne

et Spøgelse stille paa hver,
et Haab, som tæredes langsomt
10 og døde den Brystsyes Død,
et Haab, som knækked, da Stormen
hen over Ungskoven brød.

Bag mig ligger der Grave,
vel en for hvert Skridt, jeg gik,
15 og foran mig skærer fra Taagen
Graverens Spadestik.

Registrant

- Aakjær, Jeppe
"Paa kjære Grave" i *Samlede Digte II 1947*, s. 76
- Andersen, Carsten Bo
"På kirkegården" i *Lilla 1997*, s. 33
- Andersen, H. C.
"Oldingen" i *Samlede Digte 2000*, s. 613
"Romance" i *Samlede Digte 2000*, s.600
- Barfod, Thorkil
"Kirkegaarden" i *Stjernen i Mulmet 1929*, s. 57, 58
- Bjørnvig, Thorkild
"Anubis" i *Samlede digte 2004*, s. 84-86
"Nekropolis i Glasgow" i *Samlede digte 2004*, s. 309, 310
- Broby-Johansen, R.
"kirkegården. Friedhof, Gottesacker." i *Ord 2004*, s. 23, 24
- Christiansen, Lauritz U
"Kirkegårde" i *Et høstligt landskab 1981*, s. 34
- Claussen, Sophus
"Vaarbebudelse" i *Heroica 1925*, s. 5
- Dalager, Stig
"Brønshøj kirkegård:" *Himlen åbner sig 2002*, s. 29
- Edelfeldt, Karen Marie
"På den lille bys kirkegård sten" i *Tysh 1989*, s. 29-32
- Edwards, Nikolaj
"Kirkegård i Nordgrønland" i *Digte fra Nord 2000*, s. 26
- Eskildsen, Herry
"Spoon River" i *Udsættelsen 1979*, s. 23
- Ewald, Johannes
"Natte-Tanker" i *Udvalgte Digte* s. 116, 117
- Fink-Jensen, Jens
"De dødes huse" i *Nær afstanden 1988*, s. 24, 25
"Foran kirkegården" i *Nær afstanden 1988*, s. 26
- Gerhard, Ernst
"På kirkegården" i *Genskær af det tabte 1955*, s. 8, 9
- Gynt, Olaf
"Tavshed" i *Ungdomsdigte 1949*, s. 21
"Vandring" i *Ungdomsdigte 1949*, s. 7-9
- Gårdsvoll, Bjarne
"Kirkegården" i *Robotternes invasion 1997*, s. 48, 49

- Hansen, Aage Matthison
 "Paa Kirkegaarden" i *Udvalgte Digte* 1909, s. 49, 50
- Hansen, Anna J.
 "Roserne på kirkegården i Theresienstadt" i *Over passet!* 2001, s. 113
- Hansen, Olaf
 "Jødernes Kirkegaard" i *Tværveje* 1904, s. 25-33
- Hauch, Carsten
 "Gravsang" i *Athene*, 1817
- Heinesen, William
 "Vintereftermiddag paa Kirkegaarden" i *Stjernerne Vaagner* 1930, s. 19
- Henningsen, Vibeke
 "Efter en kortvarig transport" i *Universet er kærligt* 2000
- Hoffmann, Ulf
 "En Sommeraften-Kirkegaard" i *Foraarsflugt* 1930, s. 45-48
- Holberg, Kai
 "Jeg kom forbi den lille Kirkegaard" i *Udvalgte Digte* 1927, s. 111, 112
- Holmbo, Ruth
 "På kirkegården" i *Under drømmetræet* 1995, s. 62
- Holst, Knud
 "Landsbykirkegård" i *Kragevending* 1983
- Holstein, Ludvig
 "I skovens Haar –" *Løv* 1928, s. 17, 18
- Houllind, Ingrid
 "På en fremmed kirkegård" i *År og dage* 1991, s. 140
- Høeck, Klaus
 "Assistens kirkegård" i *Assistens Kirkegaard* 1986
 "Dén høje time" i *Hjem* 1985, s. 432
 "Ja, lige netop Assistens Kirkegård" i *Canzone*, s. 32
 "Jeg kan ikke fortælle" i *Canzone*, s. 49
 "Tårbæk kirkegård" i *Transformations* 1974, s. 87-106
- Jac, F.P.
 "dagen er aftaget på vrå kirkegård" i *For vejret i mig selv* 1983, s. 55, 56
 "Jeg burde købe blomster og tage på kirkegården" i *Imellem mine linier, tidevandet* 1992, s 8, 9
- Jensen, Johannes V.
 "Graven i sne" i *Samlede digte* 2006, s. 202-206
 "Kirken i Hardanger" i *Samlede digte* 2006, s. 217
- Juel, Axel
 "Landsbykirkegaard" i *Vandringsmanden Synger* 1915, s.71-74
- Jørgensen, Christian Stub
 "Kirkegaardens Efteraar" i *De fjerne Skove* 1919, s. 47-49
- Kehler, Jon
 "Dødens blomster" i *Vers til det ubevidste* 1965, s. 55
 "På kirkegården" i *Opus 2* 1962, s. 16
- Kidde, Rune T.
 "På kirkegården i Nuuk" i *Hvor er fyrvogteren?* 2001
- Kristensen, K. L.
 "Nu grønnes det mellem Grave" i *Lønligt Lys* 1940, s. 36, 37
- Kristensen, Tom
 "Skumringslegende" i *Mellem Scylla og Charybdis* 1952, s. 107
- Larsen, Ole Vincent
 "Kirkegård, vinter" i *Indefra* 1985, s. 33
- Lorentzen, Mogens
 "Foraar på Assistens" i *Dage og Nætter* 1942, s. 27, 28
 "Mørket" i *Dage og Nætter* 1942, s. 10, 11
 "Vinteraften ved Assistens" i *Hverdagen* 1927, s. 16, 17
- Lund, C.A.
 "Gravene" i *Efterladte Digte* 1836, s. 33, 34
 "Landsbykirkegården" i *Efterladte Digte* 1836, s. 19-22

- Lund, Harald H.
 "Efteraar paa vestre kirkegaard" i *Vagantens billedbog* 1928, s. 72-76
 "Gravens Forår" i *Forundrede øjne* s.1925, s. 11
- Lütken, Hulda
 "Der vokser Blomster..." i *Sjælens have* 1931, s. 29
 "Nat paa Heden" i *Sjælens have* 1931, s. 14, 15
 "Paa Kirkegaarden" i *Sjælens have* 1931, s. 32, 33
 "Sjælens have" i *Sjælens have* 1931, s. 58-62
- Momberg, Harald Landt
 "Kirkegård" i *Rose, tid og evighed* 1969, s. 22, 23
- Mortensen, Niels Th.
 "Jeg kom gaaende langs med en kirkegaard" i *Mellem to Kyster* 1936, s. 49
- Møller, Niels
 "På Kirkediget" i *Efteraar* 1888, s. 27
- Mønster, Lars
 "Enhver er sig selv" i *Maj i en dråbe* 2004
- Nielsen, L.C.
 "Grave. Fra den protestantiske kirkegård i Rom" i *Vandringer* 1905, s. 10-13
- Nielsen, Laus Strandby
 "Kirkegårdsdigt som indledning" i *Åhhh!... Kom hurtigt!* 1970, s. 67, 68
- Nielsen, Lean
 "besøg på assistenskirkegården" i *Besøgsdigte* 1978, s. 52-54
- Nielsen, Mads
 "Paa Kirkegaarden" i *Der er bag alt* – 1938, s. 29-31
- Nissen, Mogens Jermin
 "Kirkegård" i *Forklædninger* 1951, s. 26, 27
- Nordbrandt, Henrik
 "Sansepalcro" i *Pjaltefisk* s. 24
 "tyske soldatergrave" i *Egne digte* 2000 s. 84
- Oehlenschläger, Adam
 "Digteren på Kirkegaarden" i *Poetiske Skrifter* 21-22 1860, s. 27-29
 "Kirkegården" i *Poetiske Skrifter* 19-20 1860, s. 197-202
- Olsen, Kristian
 "Kirkegården neden for Hans Egedekirken" i *I Byen* 1980, s. 84, 85
- Pedersen, Hans Hartvig Seedorff
 "Ode til de grønne Grave" i *Mod fremmede stjærner* 1920, s. 18-21
 "Paa Tibirke Kirkegaard" i *I Dagningen* 1927, s. 65-71
- Pedersen, Sigfred
 "Døden, Vaaren og min Elskede" i *Sörgmuntre Sange* 1936, s. 61
- Petersen, Nis
 "Nattense pibere" i *Samlede digte* 1949, s. 66, 67
- Povlsen, Orla Bundgård
 "På assistens" i *Vor tid og fortid* 1977, s. 22, 23
- Rasmussen, Halfdan
 "På en kirkegård i Connemara" i *Digte* 1961
- Recke, Ernst von der
 "Ved Graven" i *Nye Digte* 1900, s. 131-133
- Rehling, Svend
 "Juleaftensdag på kirkegården" i *Udvalgte digte* 1958, s. 40, 41
- Richardts, Christian
 "Mellem Gravene" i *Digte i udvalg* 1914, s. 186, 187
- Rimestad, Christian
 "I Natten" i *De høstlige Hymner* 1910, s. 78-80
- Rørdam, Valdemar
 "Roserne gror – " i *Krigen og Duerne* 1915, s. 42, 43
- Schade, Jens August
 "På kirkegården" i *Fattig er jeg blevet* 1990 s. 27
- Staffeldt, Schack
 "Aftenhøitid" i *Samlede Digte I* 2001, s. 428-430
 "I en drypstensgrotte" i *Samlede Digte II* 2001, s. 237

- "Til de Døde" i *Samlede Digte II* 2001, s. 218
"Ved de friske Grave paa Holmens Kirkegaard i Maj 1801" i *Samlede Digte I* 2001, s. 109
- Stuckenbergh, Viggo
"Assistens Kirkegaard" i *Samlede Værker bind 2* 1906, s. 336-338
"Grave" i *Samlede Værker bind 2* 1906, s. 51
"Nat" i *Samlede Værker bind 2* 1906, s. 259-262
"Vestre Kirkegaard" i *Samlede Værker bind 2* 1906, s. 338, 339
- Sørensen, Poul
"De ukendte døde. Alle sjæles nat" i *Det danske Aar* 1946 s. 72-74
- Tafdrup, Pia
"Afvæbnet" i *Dronningeporten* s. 166
"Ekko" i *Digte 1984-88* 2000, s. 209, 210
"Gravgaver" i *Digte 1989-98* 2001, s. 140, 141
"Oliebjerget" i *Digte 1989-98* 2001, s. 102
"Under de døde" i *Digte 1984-88* 2000, s. 119
- Thomsen, Grethe Risbjerg
"Den endeløse vej" i *Dobbelte landskaber* 1973, s. 13
- Thomsen, Søren Ulrik
"På en kirkegård så jeg en sten, der hverken bar ordene Nøde, Fred eller Tak" i *Hjemfalden*, s. 15
- Wivel, Ole
"Dødekult" i *Jævndøgn* 1956, s. 42-44
"Langesund" i *Danmark ligger her endnu* 1979, s. 22
"Stenild kirkegård" i *Grauskifter* 1970, s. 39
- Ørnsbo, Jess
"Dukker-fugle" i *Tidebogen* 1997